

Утвърдил:

Директор: инж. Нина Терекиева

**МЕХАНИЗЪМ
ЗА ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ
НА УЧИЛИЩНИЯ ТОРМОЗ
МЕЖДУ УЧЕНИЦИТЕ В УЧИЛИЩЕТО**

I. Цели

Въвеждането на механизма цели постигане на реален напредък в справяне с насилието. Това може да бъде постигнато само с прилагането на последователна и целенасочена политика, която се споделя и следва от участниците във възпитателния процес – училище – ученици – родители и се подкрепя от отговорните институции.

II. Същност на понятието тормоз

Тормозът е форма на насилие, която се определя като *сбор от съзнателни негативни постъпки, които са дълготрайни, насочени към един и същ ученик от страна на един ученик или група.*

Насилието между деца в училище обхваща широк спектър от прояви. То е явление със сериозни размери и оставя дълготрайни последици върху психичното здраве и поведението както на децата, които търпят насилие, така и на онези, които го извършват. Ключови в разбирането за тормоза са следните характеристики на това поведение:

- злонамерена проява, която има за цел да нарани или унижи дете;
- извършва се от позиция на силата, като едната страна използва доминиращата си позиция, за да нарани другата физически или психически, да я унизи или изолира от социалния живот;
- повтаря се многократно във времето, а не е еднократен и изолиран акт на агресия.

Тормозът може да обхваща много широк спектър от поведения. Той може да се състои от преки нападения (удряне, заплаха или принуда, дразнене, подигравка, наричане с обидни прякори, сексуални забележки, открадване или повреждане на лични вещи) или може да бъде по-рафиниран, непряк (например разпространяване на слухове или насърчаване на другите да отхвърлят или изключат някого от приятелската среда). Проявите на тормоз най-общо могат да бъдат разделени на следните основни групи:

Физически тормоз - блъскане, щипане, удряне, нанасяне на болка, спъване, затваряне в някое помещение;

Вербален тормоз - подмятания, подигравки, унижение, заплахи, обиди;

Психичен тормоз - подмятане, подиграване, закачане, омаловажаване, заплахи, изнудване, повреждане на имущество, кражба и хвърляне на вещи, заплашителни погледи, неприятелско следене;

Социален тормоз - избягване, игнориране, изключване от дейността, одумване и разпространение на зловни слухове, натиск върху другите, за да не влизат в приятелски отношения с децата, обект на тормоз, изолиране.

Тормозът може да бъде **реален** или **виртуален**.

Към виртуалния се отнася разпространяването на:

- обидни, заплашителни и подигравателни текстови съобщения по мобилен телефон, електронна поща, Skype или Facebook;
- разпространяване на материали, които уронват достойнството на ученика или го унижават;
- снимането на детето с мобилен телефон и свободното разпространяване на снимки или видео в интернет или други канали без негово съгласие, на слухове, клюки и заплахи в социалните мрежи, крадене на самоличност и др.

В много случаи социалният и психическият тормоз, като обидните думи и прякори, социалното изолиране и други се подценяват и се считат за нормална част от процеса на социализация и израстване на децата.

Тормозът, независимо от това как се упражнява, е деструктивен и опасен вид насилие.

Усилията за справяне с насилието от деца над деца трябва да бъдат насочени към всички проявления на това явление, а не само към неговите физически форми.

Роли в ситуации на тормоз

В ситуацията на тормоз могат да бъдат въввлечени много деца, като ролите могат да се разделят по следния начин:

- **мъчител (агресор)** - инициатор и изпълнител, който кани другите да се присъединят, лидер, който измисля нови начини за издевателство;

- **помощник на мъчителя** - помага с цел да получи одобрението на мъчителя, присъединява се към тормоза, когато вече е започнал;

- **подкрепящ мъчителя** - винаги присъства, дори да не се намесва активно; присмива се на жертвата, окуражава мъчителя, приканва другите да се забавляват;

- **защитник на жертвата** - опитва се да каже на другите да спрат, вика за помощ, защитава или насърчава жертвата;

- **страничен наблюдател** - стои настрана, преструва се, че не забелязва, не взема страна и не прави нищо;

- **жертва** - обект на тормоза.

Има и малка група деца, които са едновременно и насилници и насилвани. Обикновено такива деца са тормозени от някой „по-силен“, а те реагират като тормозят някой по-слаб от тях.

За ефективното справяне с насилието и тормоза от изключително значение е да се повлияе и промени поведението на всеки ученик, а не да се съсредоточат усилията само върху преките извършители и потърпевши. Начините и подходите за това са различни, но те са неделима част от общата стратегия за справяне с явлението.

III. Основни елементи на механизма за противодействие на тормоза в училище

1. Разработване и въвеждане на превантивни мерки за предотвратяване и противодействие на тормоза в училище.

Причините за насилието са много и комплексни и училището трудно би могло да повлияе на всички. То може обаче успешно да намали тези фактори, които са свързани със средата в училище и които допринасят за проявата на агресия, както и за утвърждаване на агресивни модели на поведение като например:

- непоследователните и наблягащи на наказанието подходи за справяне с нежеланото поведение на децата;
- неясните правила и очаквания за това какво представлява приемливо поведение в училище;
- недостатъчните усилия за възпитаване у децата на социални умения и нагласи, които не допускат насилие във взаимоотношенията, липсата на ефективна система за надзор и др.
- физическата среда в училище също може да бъде предпоставка за изява на агресивното поведение;
- нагласите към ученето и съревнователният елемент между учениците;

Основният принцип е прилагането на цялостен училищен подход, полагане на координирани и последователни усилия за предотвратяване на тормоза и създаване на по-сигурна училищна среда.

Превенцията на тормоза включва комплекс от мерки, които най-общо имат за цел ограничаване и/или елиминиране на предпоставките и рисковите фактори, допринасящи за насилието.

Превантивните мерки в училище трябва да започнат задължително с оценка на проблема с насилието, както и с определяне на елементите на училищната компетентност за справяне и недопускане на явлението.

1.1. Осъзнаване и оценка на проблема.

Оценката и осъзнаването на проблема е първата стъпка към неговото решаване. Оценката на проблема изисква да се даде отговор на следните въпроси: Осъзнава ли се проблемът и какво се знае за него? Кои видове и какви форми на тормоз има в училището? Колко често те се проявяват? Къде са местата, на които най-често се случват? Кои са участниците?

Оценката се извършва регулярно, в началото и в края на учебната година. Оценката се организира от училищното ръководство, чрез анкетиране на учениците по класове.

Анкетата се провежда от класните ръководители до 30.11.2012 г. и до 05.06.2013 г. Обработка се от Координационен съвет, съответно до 07.11.2012 г. и 27.06. 2013 г.

На базата на извършената оценка се изготвя план за противодействие на училищния тормоз. Този план се ревизира и актуализира всяка година.

Изследването на проблема се обсъжда на педагогически съвет, с непедагогическия персонал, с родителите и децата.

1.2. Дефиниране на елементите на училищната компетентност

➤ **Създаване на училищен координационен съвет, който да отговаря за планиране, проследяване и координиране на усилията за справяне с тормоза.**

Ръководител: инж. Савка Ганева – ПД по УПД

и Членове: 1. Ганчо Иванов Сусурков – учител;

2. Георги Иванов Димитров – учител;

3. Екрем Ерджан Риза от X^a клас – председател на УС;

4. Каню Маджуров - родител; 5. Лейля Ърмак - родител.

➤ Планиране на три нива - паралелка, училище, общност

Дейности на ниво паралелка: Съгласно план за час на класа.

Целта е да се създаде пространство, в което да се говори открито за тормоза и да се работи за формирането у учениците на нагласи и социални умения, недопускащи насилие като например емпатия, толерантност и уважение към различията, решаване на конфликти и др.

Дейности на ниво училище: Съгласно план за дейността на училището.

Подобряване на системата от дежурство на учителите с оглед обхващане на местата, в които на етапа на оценка е установено, че се извършва тормоз.

Осигуряване на реални партньорства с външни на училището институции, организации и специалисти.

Дейности с родителско участие:

Участие на родителите в училищни инициативи и мероприятия.

1.3. Мерки за намаляване на риска от училищен тормоз между учениците:

- На всички нива защита и отстояване на човешките права и проява на междуетническа толерантност.
- Публикуване на настоящия „Механизъм за противодействие на училищния тормоз между учениците в ПГ „Васил Левски” на сайта на училището – с цел запознаване на учениците и техните родители.
- Провеждане на колективни и индивидуални срещи с цел информиране от класните ръководители по темата „Какво е насилие и тормоз, как да го разпознаваме?“:
  - сред родители на родителски срещи и във втория час на класа;
  - сред ученици в часа на класа и във втория час на класа.
- Включване на педагогическите специалисти в обученията за повишаване на квалификацията в областта на справяне с училищния тормоз.

2. Процедури и алгоритъм при установен училищен тормоз между учениците

Ниво на тормоз	Отговор на училището	Отговорни лица
Ниско нарушение на правилата	Прекратяване - изтъкване на нарушеното правило - налагане на съответната последица	учител и класен ръководител
Повтаряне на едни и същи нарушения на правилата	Протокол за тормоз - възстановяване на щетата, преценява се дали е необходимо да се разговаря с родителите	класен ръководител
Сериозно - злоупотреба със сила, както и при екстремни ситуации, в които съществува опасност за живота и здравето, телесния интегритет, както на детето-жертва, така и на детето-извършител.	Насочване към МКБППМН, полицията, отдел „Закрила на детето” и др. по силата на координационния механизъм; Протокол за тормоз - среща с родителите - възстановяване на щетата; - включване на учениците в допълнителни програми.	училищен координационен съвет, директор

2.1. Действия при разрешаване на установен тормоз между учениците

На първо място важно е да се разграничат случаите, когато не се касае за тормоз, а само за игра или приятелско премерване на силите между учениците. За целта е необходимо да се наблюдава поведението на учениците, включително и на тези, които само присъстват без активно да участват.

По-голямата част от ситуациите на тормоз следва да бъдат овладени от учителите, а някои от самите ученици. Всяка намеса изисква внимателна преценка на ситуацията и нейната тежест.

Първа стъпка: Прекратяване на ситуация на тормоз:

Задължение на всеки учител е да се намеси, за да прекрати ситуация на тормоз, на която е станал свидетел.

В случай на физически тормоз децата трябва да бъдат разделени, за да се прекрати физическият контакт между тях незабавно и да се уведоми класния ръководител.

Не трябва веднага да се разпитва за случилото се, да се обсъждат причините за насилието или да се изяснява ситуацията. Това следва да се случи на по-късен етап. Важното е учителят ясно да обяви пред всички, че това е насилие и то е недопустимо поведение.

Втора стъпка: Реакции спрямо ученика, който е упражнил тормоз:

Когато става въпрос за първа проява, която не е тежка по отношение на нанесената вреда, може да се приложи подходът за възстановяване на щетата. Той се прилага от класния ръководител или педагогическия съветник.

Подходът за възстановяване на щетите изисква време и по-задълбочен разговор с ученика. Важно е учителят със спокоен и умерен тон, както и с държанието си, да покаже ясно, че проблемът е в начина на поведение, а не в личността на самия ученик, и че се действа с оглед отново да се възстановят ценностите, към които цялото училище се придържа, а не за да бъде наказан. Ключов момент във възстановяването на щетата е, че класният ръководител разговаря с ученика, а ученикът сам избира и решава как ще поправи грешката си, с което отново ще се възстанови нарушената ценност. С това негово решение трябва да се съгласи и ученикът, който е бил потърпевш от тормоза. Като първа стъпка класният ръководител изслушва ученика. Не е желателно той да се изслушва съвместно с потърпевшия. След изясняване на ситуацията и постигане на договорка, класният ръководител за определен период от време проследява поведението на учениците и дава обратна информация.

Трета стъпка: Реакции спрямо ученика, който е обект на тормоз:

Работата с ученици, които са обект на тормоз, е насочена към формиране у тях на умения за справяне с подобно поведение:

- класният ръководител говори с ученика, по възможност още същия ден, за да разбере какво точно се е случило;
- подчертава се поверителността на разговора, като се спомене кои ще бъдат уведомени за случилото се;
- класният ръководител наблюдава ученика в следващите дни, за да се уверите как се чувства и при необходимост отново разговаря с него.

Четвърта стъпка: Реакции спрямо наблюдателите:

- Класният ръководител изтъква тези, които са се намесили в защита ценностите на училището. На останалите се споделя очакването да направят същото, ако се случи в бъдеще;
- Класният ръководител насърчава учениците да се грижат за тормозения си съученик.

2.2. Регистриране на ситуации на тормоз

➤ Води се регистър на училището за регистриране на случаи на тормоз между учениците. Регистърът съдържа следните реквизити: „дата“, „кратко описание на всяка ситуация“, „участници“, „клас“, „предприети мерки“, „подпис“. Този регистър се съхранява на достъпно място при ПД по УПД.

➤ Всяка ситуация на тормоз се регистрира и описва от учителя, който я е наблюдавал с цел да се проследи развитието на случая във времето и да се планира подходяща интервенция.

➤ Класните ръководители следят вписаните в регистъра случаи и предприемат съответни мерки, като взаимодействат с родителите с ученика и с учители.

2.3. Училищна система за насочване към други служби

В случаите, когато поведението на ученика се отличава с изразени агресивни прояви, занижен контрол върху гнева и склонност към разрешаване на конфликти с насилие, координационният съвет предлага на директора да бъде потърсено съдействие от страна на отдел „Закрила на детето” по местоживееене на ученика и по местонахождение на училището, местната комисия за БППМН, полицията и детска педагогическа стая.

2.4. Включване на родителите

Във всички случаи родителите трябва да бъдат уведомени за случилото се, както и за предприетите от училището действия за разрешаване на ситуацията.

В разговора е важно да се акцентира върху необходимостта родителите да не критикуват другото дете, а да се опитат да погледнат на ситуацията през погледа на другата страна.

Родителите трябва да бъдат запознати, че критиките, обидите и negliжирането на другото дете от тяхна страна само ще задълбочат конфликта.

Разговорът трябва да бъде проведен на подходящо място, в партньорски взаимоотношения, като се предостави отворено пространство за споделяне на техните опасения и гледни точки.

От разговора могат да бъдат изведени конкретни договорки кой какво може да предприеме и какво се очаква като резултат.

Изготвил:

(инж. Савка Ганева: ПД по УПД)